

Vaskijärven luonnonpuiston linnustosta

PEKKA MUSTAKALLIO

Tutkimusalue ja metodit

Yläneen Vaskijärven luonnonpuisto on perustettu v. 1956. Sen pinta-ala oli alun perin 8 km², mutta v. 1968 siihen liitettiin lisämaita, joiden ansiosta pinta-ala nousi 11 km²:iin. Luonnonpuistosta on olemassa hyvä yleiskuvaus LINKOLAN kirjassa "Viimeiset erämaat" (1966).

Olen retkeillyt luonnonpuistossa vuosina 1956—1969. Suurin osa retkistä on ollut tavanomaisia linturetkiä, jolloin vain merkittävät havainnot on viety muistiin. Tarkempaa kirjaa on pidetty suo- ja petolinnuista.

Metsien osalta aloitettiin kvantitatiivinen arviointi suuremmissa mitassa 1965. Siinä on käytetty osaksi linja-arviointia, osaksi ruutumenetelmää, jolloin jokin metsäkuvio on tutkittu kokonaan. Tässä on ollut apuna alue-
metsänhoitajalta saamani yksityiskohtainen kartta (1:10 000), jossa jokainen metsä- ja suokuvio on merkittyä omalla numerollaan.

Yhtenäisiä laajoja metsiä ei luonnonpuistossa ole, vaan metsät kiermurtelevat pitkäomaisina saarekkeina soitten keskellä. Etäisyys metsän sydäimestä suon reunaan ei ole juuri missään 200 metriä enempää, ja suurimmatkin metsät ovat aukeitten rapakivikallioitten pirstomia. Viimeisistä hakkuista on kulunut jo niin pitkä aika, että merkkejä niistä on paikoin vaikea löytää. Kasvunsa päätevaiheessa, klimaks-tilassa, on ainoastaan 3 ha:n suuruinen Säästömetsän kuusikko Vähä-Valasen lähellä. Se on ainoa metsikkö, jonka puumäärä kohoaa yli 400 k-m³/ha.

Luonnonpuistoon kuuluvat kokonaan Kaja-vajärvi ja Vähä-Valanen, suurimmaksi osaksi Iso-Valanen ja puolet Vaskijärvestä. Vesipintaa on yhteensä 66 ha. Kaikki järvet ovat ruskeavetisiä, karuja, suo- ja rapakivirantaisia.

Vaikka luonnonpuistossa onkin hyvin runsaasti suota, ei varsinaisia lintusoi-
ta ole yhtään. Suurimmat suot ovat Vaskijärvenrahka (189 ha) ja Kaukosuo (126 ha).

Metsien linnusto

Säästömetsän lintutiheys on lähes 500 paria/km² (taulukko 1). Lukua on pidettävä verraten korkeana, sillä HAAPASEN (1965) tutkimissa ikimetsissä ti-

heyden keskiarvoluku on vähän yli 300 p/km². Säästömetsässä on reunavaikutus ilmeisesti suuri, sillä metsikkö on leveimmilläänkin vain 150 m, ja se rajoittuu suohon ja avokallioon. Kolopesijöitten osuus on täällä luonnonpuiston toiseksi suurin (taulukko 1). Suurpetolinnuista kanahaukka, hiirihaukka ja viirupöllö ovat pesineet metsikössä.

Suurimman tiheydensä linnusto saavuttaa Vahassaassa (2.5 ha). Parhaina vuosina lintuja on yli 1000 p/km², huonoina 600 (taulukko 1). Jos otetaan kalliot mukaan (1.2 ha), on tiheys parhaimmillaan 864 p/km². Näin tavaton linturunsaus perustuu vaihtelevaan, rehevään kasvillisuuteen sekä voimakkaaseen reunavaikutukseen. Parhaimpana vuotena pesi alueella 23 lintulajia.

Taulukossa 1 kiinnittää huomiota se, että MT-metsien lintutiheys on melkein sama kuin vanhojen OMT-MT-metsien. Viimemainittujen alhainen lintutiheys johtuu mm. siitä, että ne ovat suurimaksi osaksi pimeitä ja sulkeutuneita ja sijaitsevat laajojen soitten keskellä.

Kolopesijöitten osuus on suurin (35 %) kalliomännikoissä. Luonteenomaisia lajeja ovat leppälintu, käpytikka ja ter-
vapääsky. Luonnonpuiston yleisin tikka on käpytikka. Erikaisen hyvä tikkavuosi oli 1968, jolloin pesivä kanta käsitti 7 paria. Pikkutikka on luonnonpuistossa kuten ympäristöalueellakin harvinainen. Ainoa pesälöytö on Vahassaaren lehdosta (1961). Palokärjen esiintyminen on myös aivan tilapäistä. Sopivia pesähaavikoita kyllä olisi, mutta ne ovat liian karussa ympäristössä soitten keskellä. Harmaapäätikka on pikkutikkaan verrattava satunnaispesijä.

TAULUKKO 1. Parimääräarviot ja kolopesijöitten osuus eri metsätyypeillä Vaskijärven luonnonpuistossa. (The estimated number of breeding pairs and the percentage of hole-nesting species in different forest types in Vaskijärvi Natural Park.)

Alue	Arviointi- vuosi	Koeala ha	Pareja/km ²	Kolope- sijat (%)
Vahassaaren lehto	1962—1966, 1969	2.5	600—1160	13.3—20.0
OMT Säätömetsä yli 400 k-m ³ /ha	1969 1965	3.1	483	26.6 14.2
OMT-MT 300—400 k-m ³ /ha	1968—69	9.9	364	13.8
MT alle 300 k-m ³ /ha	1965, 1968—69	17.7	330	18.6
Kalliomänniköt	1966, 1969	15.8	164	34.6

Metsien harvinaisuuksia

Pikkusieppo pesi alueella v. 1964, ja v. 1965 tavattiin kolme laulavaa koirasta (MUSTAKALLIO 1966a). Kolmesta havaintopaikasta kaksi sopii hyvin HAA-PASEN (1962) biotooppikuvaukseen: ”tiheä kuusikko, jossa usein lehtipuitten pötkelöitä”, mutta Vahassaaren pesäpaikka ei sovi tähän kaavaan ollenkaan. Se oli valoisa lehtimetsän reuna, jonka kuivuneet kuuset olivat koiraan laulu-
paikkoina.

Pohjantikan pesä löytyi ensimmäisen kerran v. 1968 haavanpötkelöstä myrskyn kaataman murrokon tuntumasta. LINKOLAN (1967) mukaan pohjantikka asustaa usein kanahaukan naapurudessa. Tässäkin tapauksessa sen pesä oli kanahaukan pesän läheisyydessä.

Järvien linnusto

Vähä-Valanen on kokonaan suorantainen pikkulampi (17 ha) ja enimmäkseen linnuton. Vaskijärven linnustoon kuuluvat kuikka, rantasipi ja tavi, joista kuikka ei yleensä pesi luonnonpuiston puolella. Kalalokin pesä oli Vahassaaren rantakivellä v. 1961 ja 1962. Jälkimmäinen pesintä epäonnistui eikä lokki olekaan enää saanut rauhaa lisääntyneen huvila-asutuksen ja viikonloppu-
retkeilyn takia.

Kajavajärvi on luonnonpuiston järvis-
tä erikoisin, sillä sen kalliopaasilla pesii vuosittain 2—3 harmaalokkiparia, vaikka järvi on vain 8 ha:n suuruinen. Myös kuikka ja tavi ovat pesineet jär-
vellä.

Soitten linnusto

Nevoja on tutkittu yhteensä 101 ha. Lintutiheys on niin alhainen kuin 27 paria/km². Eniten on lintuja Vaskijärven-
rahkalla (41 p/km²), joka on karu kohosuo, mutta jossa on lammikoita. Kaukosuo on saraneva, ja sen lintutiheys on 20 p/km².

Suolinnusto on muuttunut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana

TAULUKKO 2. Eräiden helposti havaittavien suolajien parimäärät Vaskijärven luonnonpuistossa. (The number of breeding pairs of some easily observed species on bogs in Vaskijärvi Natural Park.)

	A	B	C	Yht.
<i>Charadrius apricarius</i>	2	1	2	5
<i>Vanellus vanellus</i>	—	3	3	6
<i>Numenius arquata</i>	—	—	1	1
<i>Alauda arvensis</i>	—	1	—	1
<i>Larus argentatus</i>	—	1	—	1
<i>Tringa glareola</i>	—	2	1	3

A = Kajavarahka (1967),

B = Kaukosuo (1967),

C = Vaskijärvenrahka (1969).

myös luonnonpuistossa (MUSTAKALLIO 1966b). Ensimmäiset töyhtöhyypät ja kapustarinnat asettuivat pesimään luonnonpuistoon 1962 ja kuovit 1965. Nykyiset parimäärät on esitetty taulukossa 2.

Harmaalokki pesii vain poikkeuksellisesti luonnonpuiston soilla, jotka ovat joko liian pieniä tai pesäpaikkojen kannalta soveltumattomia suuremmille yhdyskunnille. Kaukosuonkin harmaalokkipari v. 1967 oli varmaan lähtöisin Kajakajärveltä.

Kurkia pesi v. 1966 noin 4 paria. Tulevaisuudessa tulee luonnonpuisto olemaan seudun viimeisten kurkien turvapaikkana, sillä Yläneen suot alkavat kohta olla kokonaan ojitettuina.

Soitten harvinaisuuksia

Vaskijärvenrahka kuului Varsinais-Suomen viimeisiin muuttohaukan pesäpaikkoihin ennen lajin romahdusta. Viimeinen pesä hävitettiin ihmisen toimesta v. 1959. Tämän jälkeen on nähty vain nuori lintu Kajavarahkalla v. 1967.

Lapinharakka pesii säännöllisesti luonnonpuistossa tai sen lähiympäristössä. Ensimmäinen pesimishavainto on vuodelta 1951 Valassuolta (TUOMINEN 1952). Sen jälkeen on luonnonpuistossa nähty varoittelevia lintuja tai lento-poikueita vuosina 1956, 1958, 1959, 1961, 1966 ja 1967.

Korpin pesimäalue ulottui aikaisemmin suojelualueen puolelle, mutta nyt on pesiminen loppunut. Viimeinen havainto on kesäkuulta 1965.

Riekkö on vähentynyt entisestäänkin. Viimeinen havainto on kesältä 1966.

Luonnonpuisto petolintujen turvapaikkana

Pöllöjä pesii luonnonpuistossa hyvin vähän. Tämä johtuu nähtävästi metsäsa-

rekkeiden pienestä koosta ja sopivien pesäpaikkojen vähydestä. Palokärkikään ei pesi alueella, mikä vaikuttaa helmi- ja lehtopöllön esiintymiseen.

Viirupöllö pesi ensimmäisen kerran v. 1969 myrskyn kaataman säästökuusikon reunassa. Pesä oli todennäköisesti vanhassa kanahaukan pesässä. Lehtopöllön ja helmipöllön esiintyminen on tilapäistä. Maaliskuisella kuunteluretkellä v. 1969, joka ulottui koko puiston halki, kuultiin vain yksi helmipöllö puiston ulkopuolelta. M. Linkola kuuli huhtikuussa 1965 helmipöllön ääntelyä puistosta ja lehtopöllön ääntä puiston ulkopuolelta. Suopöllö jää seudulle vain poikkeuksellisen hyvinä myyrävuosina. Viimeisimmät pesimäaikaiset havainnot ovat vuosilta 1962 ja 1965 (LINKOLA 1966 ja R. Hyvönen).

Haukkojen kannalta suojelualue on jonkin verran parempi. Parhaina vuosina on puistossa pesinyt 2 hiirihaukka-, 2 kalasääski- ja 1 kanahaukkapari (eivät kaikki samana vuonna).

Luonnonpuiston ja lähimaaston kalasääskiä on 2 paria, ja niillä on käytössään 3 pesää, joista 2 on luonnonpuistossa. Sopivista pesäpuista on puutetta, sillä asutut pesät saattavat olla jopa 1.6 km:n etäisyydellä toisistaan. Toisella kalasääskiparilla on nyt käytössään keino-pesä, joka rakennettiin myrskyn pudotaman pesän tilalle. Rakentajaa ei ole tiedossani.

Haukkojen kannalta luonnonpuisto on osoittautunut pieneksi ja sopimattoman muotoiseksi; se on pitkä, mutta kapea. Sekin metsäsaareke, jossa kanahaukka ja hiirihaukka ovat pesineet, on vain 1.5 km leveä. Luonnonpuiston ympäristömetsät ja -suot on otettu vasta viime vuosina Mera-nimisen luonnonriiston alaisiksi. Tämä muodostuneet kohtalokkaaksi ainakin kanahaukalle; mutta hiirihaukka saattaa selviytyä puiston vähäisten metsien turvin.

Summary: The bird fauna in Vaskijärvi Natural Park, Southern Finland.

The area of Vaskijärvi Natural Park is 11 sq kms, of which 0.7 sq kms is made up of lakes. There is more marsh than forest in the area, but exact information is lacking. The author has made investigations in the area from 1956 to 1969.

The forest is on small islets in the marsh. Censuses and the percentage of hole-nesting species are presented in Table 1.

There is no marshy area with a high density of breeding birds in the park. The densities of birds in two largest marshy areas are 41 and 20 pairs/sq km. The breeding status of six species is shown in Table 2. In 1966 there were some four pairs of Cranes in the area, but in 1969 the number of the species had diminished as a result of drainage.

The four lakes are oligotrophic and their water is dark. The Herring Gull, the Black-throated Diver and the Teal are breeding species on them.

Among the rarer breeding birds in the forests are the Red-breasted Flycatcher, which nested in 1964, and the Three-toed Woodpecker, which nested in 1968. The Great Grey Shrike has been a regular breeding species since 1951. The Raven and the Willow Grouse have almost disappeared.

The value of the natural park as a refuge for Owls is small. The Ural Owl nested there for the first time in 1969. The Tengmalm's Owl and the Barn Owl nest in the park only temporarily. 1—2 pairs of Ospreys, 1—2 pairs of Common Buzzards and 0—1 pairs of Goshawks breed in the area annually. The Peregrine nested in the area for the last time in 1959.

Kirjallisuus

- HAAPANEN, A. 1962. Ikimetsien linnustosta. Suomen Luonto 21:8—15.
 — 1965. Bird fauna of the Finnish forests in relation to forest succession. I. Ann. Zool. Fenn. 2:153—196.
 LINKOLA, M. 1966. Viimeiset erämaat. — Helsinki.
 LINKOLA, P. 1967. Pohjantikan, *Picoides tridactylus*, pesimisestä kanahaukan, *Accipiter gentilis*, naapuruudessa. Ornis Fenn. 44:21—24.
 MUSTAKALLIO, P. 1966a. Pikkusieppo kotitutumassa Vaskijärven luonnonpuistoon. Suomen Luonto 25:55.
 — 1966b. Lounais-Suomen suolinnustossa tapahtuneista muutoksista. Ornis Fenn. 43:70—76.
 TUOMINEN, O. 1952. Isolepinkäisen poikueyläneellä. Luonnon Tutkija 56:91.

Tekijän osoite: Kiikka.

Tiedonantoja

Sinirinta *Luscinia svecica* pesivänä Kuusamossa kesällä 1970

HEIKKI KETOLA & TAPIO MAJAVA

5.7. iltapäivällä tapasimme yllättäen Kuusamon kirkonkylän läheisyydessä varoittelevan sinirinta ♀:n, jolla oli ruokaa suussa. Paikka oli n. 50 m Kuusamojärven rannasta. Vähän aikaa varoiteltuaan lintu lensi maahan, jolloin kuului poikasten ääntelyä. Riensimme paikalle ja löysimme pesän, jossa oli kuusi isoa poikasta. Pesä oli mättäällä, pienen kitukasvuisen kuusen alla. Biotooppi oli matalaa (3—4 m) koi-vua kasvavaa rantarämettä, jossa kasvoi mm.

runsaasti katajia ja pajuja. 7.7. käydessämme pesällä oli poikue maastossa. Myös kesäkuussa tehtiin muutamia sinirintahavaintoja, jopa varoittelevistakin.

Summary: The Bluethroat nesting in Kuusamo.

The nest of a Bluethroat was found in Kuusamo in 1970. This is the first time that a confirmed observation of a breeding Bluethroat has been made so far south.